उच्चावच त्रि० उदक् उत्कृष्टश्च अवाक् अपकृष्टश्च मयू०नि०। उत्कृष्टापकृष्टात्मके नानाभेदे "उच्चावचैरपि गतेषु सहस्रसंख्याम्" माघः "भवत्युतेव महाब्राह्मण उतेवोच्चावचं निगच्छति" शत०ब्रा० १४,५,१,१९। अथ खलूच्चावचा जनपदधर्मा ग्रामधर्माश्च तान् विवाहे प्रतीयात्" आश्व०गृ० १,७,१,। "उच्चावचेषु भूतेषु स्थितं तं व्याप्य तिष्ठतः"। "उच्चावचानि भूतानि सततं चेष्टयन्ति याः" मनुः

उच्चिङ्गट पु० १हस्तिगड़मत्स्ये, २कोपनपुरुषे च मेदि०।

उच्चिटङ्ग पु० विषकीटभेदे (उच्चिङ्गड़े) सुश्रुते "जङ्गमस्य विषस्योक्तान्यधिष्ठानानि षोडश" इत्युपक्रम्य "इक्ष्विक्षिवृक्षमरराजीवमत्स्योच्चिटङ्गसमुद्रदृक्षिकालविषाः" इत्युक्त्वा तस्य मूकतण्डुलविषत्वमप्युक्तम् "मूकतण्डुलोच्चिटङ्गवरटोगतपदोमूकबलभिकाग्रहङ्गीभ्रमराः मूकतण्डुलविषाः" तेषामुत्पत्तिस्थानमपि तत्रोक्तम् "सर्पाणां शुक्रविण्मूत्रशवपूत्यण्डसम्भवाः। वायुग्रस्वप्रलतयः कीटास्तु विविधाः स्मृताः" इत्युपक्रम्य "उच्चिटङ्गोऽग्निनामा तु विच्छिर्दिङ्गोमयूरिका" इत्यादीन् अष्टादश कीटानभिधाय "अष्टादशेति वायव्याः कीटाः पवनकोपनाः" सुश्रु०। [वस्त्रखण्डे।

उच्चूड़(ल) पु० उन्नता चूड़ा यस्य डस्य वा लत्वम्। ध्वजोर्द्धस्थे

उच्चैःशिरस् त्रि० उच्चैरुन्नतं शिरोऽस्य; उन्नतमस्तके महति "नमत्वुच्चैःशिरसा सतोव" कुमा०। वा रोः सत्वम्।

उच्चैःश्रवस् त्रि० उच्चैरुन्नतं श्रवोऽस्य। १उन्नतकर्णे सुसद्रजाते श्वेतवर्णे इन्द्रस्य वाहनभूते सप्तमुखे २अश्वभेदे पु०। अस्य चोत्पत्तिकथा यथा "तत उच्चैःश्रवानाम हयोऽभूदिन्द्रवाहनः" भाग० ७स्क० ७अ०। "गृहीतोऽश्वः सप्तमुखस्तया रूप बलात् किलेति" भागवतोक्तेरस्य सप्तमुखत्वम्। "धन्वन्तरिस्तथा मद्यं श्रीर्देवी कौस्तुभोमणिः। शशाङ्को विषमश्वापि सप्तैतस्युः समन्ततः। उच्चैःश्रवा हयोरत्नः पीयूषं तदनन्तरमिति" हरिवं० २२० अ०। "उच्चैरुच्चैःश्रवास्तेन हयरत्नमहारि च" कुमा०। "उच्चैःश्रवाजलनिधेरिव जातमात्रः" "न चित्रमुच्चैःश्रवसः पदक्रमम्" माघः। "उच्चैःश्रवसमश्वानाम्" गीतोक्तेः भगवद्विभूतित्वमस्य। "उच्चैःश्रवःसुतानश्वान् बलादध्यानवाहिनः" हरि०१४५अ०। "दिग्गजसुतान्नागान् हयांश्चोच्चैःश्रवोऽन्वयात्" हरि०१५६अ०। अस्य वा विसर्गस्य सत्वे उच्चैर्गश्रवा अप्यत्र। अस्य पृषो० अदन्तत्वमपि। "उच्चैःश्रवसंसं तत् प्रणिपत्य समर्पितम्" देवीभा०। उच्चैरुन्नतं शब्दं शृणोति श्रु-अशुन्। २बधिरे त्रि०।

उच्चैर्घुष्ट न० घुष-भावे क्त उच्चैर्घुष्टम्। (ढेंडरा) सर्वजनश्राव्यघोषणायाम्।

उच्चैर्घोष पु०घुष-घञ् उच्चैर्घोषः। १सर्वजनश्राव्यशब्दे "यदुच्चैर्घोषस्तनयित्नुरिव दृहति" शत०ब्रा०। ७व०। २उच्चैःशब्दान्विते क्रन्दनादौ ६त०। ३रुद्रमूर्त्तिभेदे। "उच्चैर्घोषं घोषं क्रन्दयते" यजु०१६,१९।

उच्चैस् अव्य०उद्+चि-डैसि। १तुङ्गत्वे, २उन्नते ३महति ४जर्द्धदेशजाते "उच्चैरुदात्तः" पा०। "उच्चैरुच्चैःश्रवास्तेन" कुमा० "शिखोच्चयोऽपि क्षितिपालसुच्चैः" रघुः "विचकर्ष च संहितेषुरुच्चैः" किरा०। "अलत्वा हेलया पादमुच्चैर्मूर्ध्नि विद्विषाम्" माघः। "उच्चैरधःपातिपयोमुचोऽपि" "जनोऽयमुच्चैःपदलङ्घनोत्सुकः" "उच्चैर्हिरण्मयं शृङ्गम्" कुमा०। या वः काले वहति सलिलोद्गारमुच्चैर्विमाना" मेघ०। "उच्चैरस्यति मन्दतामरसताम्" चन्द्रालो० अस्य शब्दस्य गुणवाचितया प्रकर्षे तरप् तमप् च ततः अव्ययप्रकर्षे आमु। उच्चैस्तराम् उच्चैस्तमाम्। औन्नत्यातिशये "उच्चैस्तरां वक्ष्यति शैलराजः" कुमा०। द्रव्यप्रकर्षे तु नाम्नु। उच्चैस्तर उच्चैस्तम अत्युन्नतदृष्टान्तौ त्रि०। अप्रियस्योच्चैः कथने उच्चैस्+ल-ल्लाणमुकौ ल्यप् च। उच्चैःकारम् उच्चैःकृत्वा उच्चैःकृत्य अभि, यमाचष्टे" सि०कौ०।

उच्छन्न त्रि० उद्-छद क्त। लुप्तप्राये व्याच्छन्ने। "उच्छन्नप्रच्छन्नग्रन्थे वेदस्याचारमूलत्वेत्यादि विधिवादे मथुरा० यथा च वेदस्य छिन्नमूलग्रन्थतया उच्छिन्नत्वेऽपि अविच्छिन्नशिष्टाचारादेव तदनुमानं तथा समर्थनाय शब्दचि० शब्दाप्रामाण्ये वादिपूर्वपक्षं निरस्य व्यवस्थापितं यथा। "स्यादेतत् स्मृत्याचारयोर्वेदमूलत्वे तत्रोच्छेदादिविवादस्तदेव त्वसिद्धं तथा हि वेदसमानार्था महाजनपरिगृहीता च स्मृतिः, स्वार्थोपस्थित्यनन्तरं स्मृत्यर्थानुभावकवेदानुमानेऽपि प्रतीतिप्राचुर्यात् साध्यप्रसिद्ध्यर्थमुपजीव्यत्वाच्च स्मृतेरेवापूर्वादिवाक्यार्थज्ञानमस्तु किं वेदेन, तदर्थस्य स्मृतित एव सिद्धेः अपूर्वस्य शब्दैकवेद्यत्वेन स्मृतिमोक्षातस्य ज्ञापकत्वेनानुवादकतापक्षेऽपि सा च स्मृत्यन्तरादित्यनादिरेव स्मृतिधारावश्यकी, अन्यथा मनुस्मृतेः पूर्वं तवापि वेदानुमानं न स्यात्। सर्वा च स्मृतिः स्मृतिजन्यवाक्यार्थप्रमाजन्यत्वेन महाजनपरिगृहीतत्वेन च प्रमाणमिति नाम्नपरम्परा। प्रत्यक्षा च स्मृतिः स्मृतिमूलं नानुमिता अनुमितवेदवत् तस्या अनुभावकत्वात्।